

AYAN-I SABİT

AYAN-I SABİT

Ayan: Bir şeyin zatı, esası, özü ve mahiyeti manasına gelen, aynı zamanda kesret manasını ifade eden bir kelimedir.

Sabit kelimesine izafe edilmesi ise, adem-i mutlakdan müberra olmasına delalet içindir.

Allah'ın zat-ı akdesi ile beraber isim ve sıfatlarının da ezeli ve ebedi olması, mutlak yokluk ve hiçlik manasını ve ihtimalini ortadan kaldırıyor. Zira **vacibü'l-vücut** ile **mutlak yokluk** manası iki zıttır. İki zıttın beraber bulunması ise muhaldir.

Bu yüzden, vacibü'l-vücut, adem-i mutlakı mahv ile tams etmiştir. O zaman her şey, ister mevcut olsun, ister madum olsun, Allah'ın ezeli ve ebedi ilminde sabit ve daimdir.

Evet, her şeyin ve her mevcudun iki cephesi vardır. **Birisi**, mahiyet ve zatı; **diğeri** ise, hariçteki vücudu ve suretidir. Yani, cismani buududur. Her şeyin aslını ve özünü teşkil eden ise, zatı ve mahiyetidir. Bu da Allah'ın ezeli ve ebedi ilminde manevi ve ilmi olarak mevcuttur. Buna vücut-u ilmi de denir.

Şayet, Cenab-ı Hak, ezeli irade ve kudreti ile, ilminde sabit olan bu mahiyetlere ve asıllara harici bir vücut verirse, o zaman ilmîlik ve manevilikten mahlukat ve şehadet alemine intikal etmiş olur.

İşte Cenab-ı Hakkın ezeli ilmindeki eşyanın mahiyet ve zatına ayan-ı sabit denir. Onun harici bir vücut giydirilmiş haline de mahlukat veya hakikat denilir. Üstadın ifadesi ile daire-i ilmiden, daire-i kudrete çıkmış olana, mahluk ve mevcut denilir. Daire-i ilmîde olan mahiyet ve aslına da her şeyin bir nevi programı ve mahiyeti hükmünde olan vücut-u ilmî denilir.

Yine, Risale-i Nur'da, mahlukat mevte maruz kalınca, sureti ve cismi gider; hakikati ve mahiyeti devam eder. Bir nevi vücut-u maneviyeye inkılap eder, der. Devamında ise, "**Adem-i mutlak yok ki bir şey oraya atılsın ve yokluğa mahkum olsun.**" ifadesi ile bu meseleye işaret eder.

Bu **ayan-ı sabit** konusu Ehl-i Sünnet içinde farklı meslek ve meşrep sahiplerine göre farklı tabirat ile mütalaa edilmiştir. Mesela, tasavvuf mesleğinde olanlar, eşyanın ilm-i İlahide olan vücutlarına ayan-ı sabit demişler. Oradan, ezeli irade ve kudret ile, harici vücuda intikal eden haline de feyz-i mukaddes tabirini kullanmışlardır. Yine Sünni kelimciler, ilm-i İlahide olan eşyanın vücutlarına mahiyet

tabirini kullanmışlardır. Oradan **kudret** ve **irade** ile harici aleme intikal ettirilmiş durumuna da, hakikat ismini vermişlerdir.

Felsefede, filozoflar da bu manaya uzaktan bir yaklaşımla, farklı tabir ve ifadeler kullanmışlardır. Mesela, Eflatun'un ideası, Hegel'in kamu tanrı inancı, Bergson'un ruhçuluk anlayışı, vb. fikirler bu manaya uzaktan bir bakış sayılabilir.

Yine asrın İmamı, Said Nursi, ayan-ı sabit ve mahiyet tabiri yerine, vücut-u ilmi ve manevi; onun harici aleme intikal etmiş durumuna da mahlukat ya da daire-i kudret tabirini sarf eder.

Özet olarak; delalet ve işaret noktasından aynı şeyler söyleniyor. Ama, tabir etme noktasından mesleki mukteziyata göre tasvir yapılıyor. Bir şeyin ilmi ve manevi olarak mevcudiyeti zaruridir. Çünkü, adem-i mutlak yoktur. Ama harici olarak vücuda gelmesi, ezeli irade ve kudrete bakar. Yani, Allah'ın dilemesine bakar. Bir şeye harici vücut verilmemişse; o şey, sadece ezeli ilimde mahiyet olarak vardır. Bu nedenle mahluk ismini alamaz.

Allah'ın ezeli ilminde **vacip, mümkün ve mümteni** olarak vücudun bütün nevileri vardır. Allah, Zat-ı Akdesi ile beraber bütün isim ve sıfatlarını bildiği gibi, mümkünattan olan her şeyin mahiyetlerini de bilir, hiçbir şey onun ilminin haricinde olamaz. Mümteni ise, vücudu hiçbir zaman mümkün olmayan muhal şeylere denir ki, Allah, ilmi ile bunları da bilir.

Allah'ın ezeli ilmindeki isim ve sıfatların tecelli yeri, vücut sahaları içinde, sadece mümkün olan mahiyetlerdir. Yoksa, vacip ve mümteni olanlar, tecelli ve taalluk yeri değildir. Allah'ın ezeli ilminde mümkün olan mahiyetlerde isim ve sıfatların tecelli ve taalluk keyfiyetlerini idrak etmek ve kavramak mümkün değildir.

Mesela, Allah'ın ezeli ilmindeki mahiyetlerin harici vücuttaki ölçüler ile kıyas edilmesi muhaldir. Hariçteki bir taş, sert ve hacimlidir; ama ilimdeki mahiyeti sertlikten ve hacimlilikten münezzehtir. Eğer harici aleme kıyas ederek, Allah'ın ezeli ilmindeki mahiyet ve vücutlara cismani boyut ve ölçüler ile bakarsak, bir nevi maddenin kudemine, yani ezeliyetine zehap etmiş oluruz. Bu da zuhur, ittisal, hululiyet gibi dall ve küfrü mucip yollara götürür.

İlm-i İlahide mevcut olan mahiyet veya ayan-ı sabit dediğimiz mevcudat-ı ilmiyeler, keyfiyetini bilmediğimiz bir vücuda ve hayata mazhariyetleri vardır. Bu zaviyeden, eşyanın mahiyeti ve zatı, yani özü sabit ve daimdir. Asla adem-i mutlaka maruz değildir. Mesela insan, zihninde bir binanın plan ve projesini ve bütün aksam ve detaylarını ifade eden bir programı tasarlasa ve bu tasarımı aynıyla harici vücuda bina olarak inşa etse; bu inşaat, program olarak insan zihninin daimiyeti ile daimi olarak mevcuttur. Ama harici vücut noktasından İnsan, irade ve kudretin var etmesine bağımlıdır ve hadistir. Taalluk olmaz ise, husule gelemmez.

İşte, binanın zihinde oluşan program halindeki vücuduna ayan-ı sabit;

onun inşaat halini alan harici vücuduna ise *mahluk* denir. Bina ile program farklı olmakla beraber, tamamen birbirinden bağımsız da değildir. Her ikisinde de ilahi sıfat ve isimlerin tecelli ve taallukları vardır. Ama keyfiyeti tamamen başka başkadır, birbiri ile iltibas olunmamalıdır.

İlm-i İlahideki mahiyetlerin kesret ve tenevvü; esmanın kesretinden ileri geliyor. Tıpkı, harici alemdeki kesretin, esmanın kesretinden gelmesi gibi. Yani, ayan-ı sabit denilen eşyanın mahiyet ve esasları, Cenab-ı Hakkın isimlerinin ve tecellilerin bir nevi gölgesidir. Harici mevcudat ise, bu ilmi ilahideki gölgenin gölgesidir. İbn-i Arabi'nin ifade ettiği zıllın zıllı tabiri, bu manaya delalet ediyor. Mesela, güneş bir aynaya aks ediyor. Aynadaki aks da başka bir aynaya aks ediyor. Burada, güneş, isimleri temsil eder. Birinci aynadaki aks, ayan-ı sabit; en son aynadaki aks ise, harici mevcudat alemi ifade eder.

Burada iltibas olmasın. Harici mevcudatın; hiçbir hakikatı olmayan hayal, vehim ya da zihni bir şey demek olmadığı bedihidir. Buradaki gölge, nispidir. Yani, rasih olan bir vücuda nispeten, onun altı olanlar daha zaif bir vücut mertebesinde demektir. Yoksa, eşyanın hakikatı sabittir.